

УДК 262.12: 94(477.86)

Світлана Флис

*Музей етнографії та екології Карпатського краю м Яремче,
філіал Національного музею народного мистецтва і побуту
Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського*

ВЛАДИКА ГРИГОРІЙ ХОМИШИН І МИКУЛИЧИН

В статті досліджено факти перебування та діяльності єпископа Григорія Хомишина на теренах Микуличинської парафії Надвірнянського деканату в період 1906–1944 рр., простежено становлення і функціонування під його опікою монастиря Сестер служебниць і захоронки.

Ключові слова: *монастир, Українська християнська організація, рукоположення, захоронка, місії, єпископ Григорій Хомишин.*

Єпископ Станиславівський Григорій Хомишин, релігійно-церковний і громадсько-політичний діяч, належить до тих блаженних українського народу, які прикладом власного мучеництва у ХХ ст. утверджували віру в непереможність Церкви Христової. Актуальність дослідження його життєвого шляху обумовлюється, зокрема, відзначенням у 2017 р. 150-літнього ювілею владика. Окремої уваги заслуговують відомі нам факти діяльності Г. Хомишина на теренах однієї парафії на Гуцульщині – в селі Микуличин, що невдовзі, у 2018 р., відзначатиме 150 років з часу посвяти церкви та 365 років першої письмової згадки про село.

Діяльність єпископа Г. Хомишина уже стала предметом дослідження українських діаспорних та вітчизняних істориків – о. П. Мельничука, А. Баб'яка, О. Павлишина, О. Єгрешія, В. Марчука, І. Пилипіва та інших [1; 2; 7; 9; 10; 11; 12; 19]. Однак, зважаючи на те, що окреслена проблема – ролі владика в історії окремої парафії – науковцями спеціально не вивчалася, у нашій статті проведемо дослідження окремої сторінки біографії Г. Хомишина – його «микуличинського періоду», покажемо його взаємини з місцевим гуцульським населенням, духовенством та владою.

Джерельну базу дослідження становлять матеріали офіційних видань – «Шематизму Станиславівського єпархії» [20] та «Вісника Станиславівської єпархії» [5; 13], спогади місцевого жителя В. Стефанюка, який в 30-х рр. ХХ століття виховувався в Микуличинській захоронці [15]. Окремої уваги заслуговують спогади Генеральної настоятельки Сестер Служебниць матері Вероніки й колишнього пароха Микуличина о. Олександра Луціва, вміщені у відомій книзі о. Петра Мельничука про владика Г. Хомишина [10], та нещодавно опубліковані спогади колишніх ректорів Станиславівської духовної семінарії отців Єремії Ломницького [3] та Авксентія Бойчука [4]. Для з'ясування окремих фактів діяльності Станиславівського єпископа використаємо наукові дослідження українських істориків.

Сьогодні Микуличин – село, розташоване в долині річки Прут за 67 кілометрів від обласного центру Івано-Франківська (раніше Станиславова) і

за адміністративним поділом належить до Яремчанської міської ради. Територія Микуличина до 1927 р. складала 435 кв. км., сягала на південь аж до хребта Черногори. На початку ХХ ст. до парохії в Микуличині належали одна матірня церква у самому Микуличині та три дочірні церкви – в селах Ямне, Татарів і Поляниця Поповичівська. У 1912 р. до парохії в Микуличині належало 4978 греко-католиків, з них 2740 вірних Микуличина, 962 вірних з Ямної, 724 – з Ворохти, 338 – з Татарова, 214 – з Поляниці Поповичівської [20, с. 152].

Сестри Службниці Непорочної Діви Марії, головний осідок яких на початку ХХ ст. був у Львові на вулиці Сикстуській, а провінційний у Станіславові на вулиці П'єрацького, з ініціативи єпископа Григорія Хомишина оселились на Гуцульщині, в селі Микуличині, в 1906 році [20, с. 293]. Вони прийшли з Кристинопільського монастиря, який був заснований в 1905 році. На придбаній просторій parcelі поблизу залізничного вокзалу спочатку був зведений двоповерховий будинок (перший поверх з каменю, другий – дерев'яний) з черепним покриттям.

Будівництво фінансувалось як цільовими коштами єпархії, так і з пожертв. У «Віснику Станіславовської Єпархії» за 1906 рік читаємо: «Жертви на дім Сестер Службниць Пресвятої Діви Марії в Микуличині: Уряд парохіальний Улашковець 10 корон 90 грош; о. Василь Кліш, парох Ценяви, 2 к.; Уряд парохіальний Пасічної 10 корон; о. І.Кучинський, парох в Парищі, 10 к.; о. Дмитро Луговий, парох в Заріччі, 10к.; разом 48 к. 90 г.» [5, с. 211].

Своє основне призначення Сестри Службниці вбачали в опікунстві та вихованні відповідно до Христової науки дітей з бідних гуцульських родин та сиріт, а також матеріальній і духовній допомозі жителям Микуличина і довколишніх сіл. Коли в 1927 р. був зведений великий триповерховий будинок з цегли, а згодом до монастирського комплексу будівель додався другий, – Сестри Службниці створили пансіон для відпочивальників.

Настоятелькою монастиря деякий час була с. Юлія – Анастасія Пастернак (1894 р. н.), уродженка села В'язівці Бучацького повіту. В 1915 р. вона стала черницею і прийняла ім'я Сотра. Діставши батьківське благословення та посаг, ця добра монахиня за власний кошт купила в місцевих газдів Німчуків 1,5 га. поля і три корови для монастиря. Сестри Службниці були дуже працелюбні, тримали також гусей, індиків, курей, вели взірцеве господарство, квітникарство та садівництво, чим викликали пошану в місцевих газдів. З великим бажанням передавали микуличинцям досвід європейського господарювання, насіння квітів та овочевих культур. Монастир мав понад три гектари сільськогосподарських угідь [17, с. 10].

Генеральна настоятелька Сестер Службниць мати Вероніка, пригадуючи ті роки, писала 15 квітня 1953 р. в Римі: «У Микуличині, в гуцульських горах, було побудовано імпозантний триповерховий мурований санаторій для хворих сестер та три інші дерев'яні для світських літників, які

щорічно користали з карпатського цілющого повітря і набирали сили для подальшої праці» [10, с. 295].

У віллах, які належали монастиреві, влітку відпочивали священники з усієї Галичини, студенти Станиславівської та Львівської духовних семінарій та відомі світські діячі.

Часто відвідував монастир і захоронку, які вели Сестри Служебниці в Микуличині, єпископ Г. Хомишин. За його стараннями будувалися церкви, захорони, сиротинці, будинки-читальні. Малі вихованці, якими опікувались Сестри Служебниці в захоронці, називали люб'язно єпископа святим Миколаєм, який приходить до дітей з подарунками не лише в грудні, а частіше – щоразу, коли має нагоду побувати в Микуличині. Владика Хомишин любив дітей, радів і вірив, що з тієї гуцулської малечі виростуть добрі люди і щирі християни, які будуть шанувати і любити рідну Церкву та український народ.

Разом з єпископом Григорієм Хомишином монастир в Микуличині відвідував отець Єремія Ломницький ЧСВВ, з 1907 р. – ректор Станиславівської духовної семінарії св. Івана Златоустого. В своїх «Щоденниках» отець Єремія занотовував в 1908/1909 навчальному році: «Билисьмо з Єпископом цілі ваканції в Микуличині. Погода була стала і прекрасна. Уживав термоводи, перший раз в своїм життю. Дуже мені то допомгло до здоров'я» [3, с. 20].

26 вересня 1912 р. Єремія записав: «Приїхав був князь Макс Сакський до Микуличина. Був з доктором Боцяном до 7.10. Дав за дві неділі 500 корон» [3, с. 20]. Потрібно зауважити, що Макс Сакський доводився стрийком тодішньому саксонському королю.

Микуличинці, зокрема майстер виробів зі шкіри Василь Стефанюк, розповідали про те, що разом з владикою Григорієм в монастирі бував професор, доктор пасторального богослов'я, крилошанин, ректор Станиславівської духовної семінарії отець Авксентій Бойчук. Він з повагою ставився до гуцулів, любив слухати різні житейські історії, цікавився народними умільцями, давав горянам слухні поради, закликав до моральності, виховання дітей у християнському дусі. Добродій В. Стефанюк зберігає як пам'ятну реліквію світлину з 1937 року, на якій серед Сестер Служебниць і маленьких вихованців захоронки бачимо отця Авксентія Бойчука та владика Григорія Хомишина [10, с. 1].

Отець Авксентій Бойчук в своїх «Коротких спогадах з діяльності єпископа Хомишина Григорія, єпископа Станиславівського (1904–1945)» згадував: «єпископ Хомишин виїжджав звичайно на вакації до Микуличина, де СС. Служебниці Пречистої Діви Марії Непорочно Зачатої мали велику санаторію. Єпископ все когось брав зі священників з собою. Часто і я був з ним. Єпископ був в Микуличині нераз з місяць, а нераз і два, особливо, коли писав пастирські листи. Ми ходили щодня на звичайні проходи, а раз, а часом і більше разів в тижні, коли була гарна погода, ми ходили на полонини.

Єпископ був ще молодий і здоровий, і ходив добре по горах. Кілька разів ми були навіть на Синяку (1663 м.) і Хом'яку (1558 м.)). [4, с. 6].

Під час тривалого перебування в Микуличині єпископ Григорій Хомишин висвячував в місцевій церкві Пресвятої Трійці студентів семінарії на дияконів і священників. Так, у «Віснику Станиславської єпархії» знаходимо відомості, що свячення отримали такі богослови: Петро Попаца – дияконат дня 19 серпня 1910 р. в Микуличині; Павло Миколов – субдияконат 7 серпня 1910 р., дияконат 14 серпня 1910 р., пресвітеріат 21 серпня 1910 р. – всі свячення одержав в Микуличині; Іван Карачевський – пресвітеріат 7 серпня 1910 р. в Микуличині [13, с. 116-117].

Отець Петро Мельничук писав, що в Микуличині єпископ Г. Хомишин побудував прекрасну каплицю. В її інтер'єрі всі обруси гарно вишиті, престоли, ліхтарі та все інше були чудово різьблені. Це був неначе музей «краси, штуки і української культури», бо з різних околиць, не лише Польщі, але й інших країн, приїздили сюди, щоби побачити красу вишивок і різьб [10, с. 219].

Владика Григорій підносив духовний стан своїх вірних через місії. Як стверджують сучасники, владика був з місіями в кожному гуцульському селі. Він питав отця пароха: «Чи не змучився місією?» І давав священнику відпустку, щоб той міг поїхати до Микуличина на відпочинок [10, с. 239]. Місійні хрести, як свідчення перебування там єпископа Г. Хомишина, збереглися в околицях Микуличина, зокрема, біля церкви Успіння Пресвятої Богородиці в Яблуниці та церкви Введення в храм Пресвятої Богородиці в Поляниці, нині Яремчанської міськради.

Владика вважав, що потрібна релігійна обнова народу, необхідно нейтралізувати поширення атеїстичних впливів, тому в 1925 р. прийнято рішення створити Українську Християнську організацію (УХО) [7, с. 59]. У 1930 р. єпископ Григорій Хомишин скликає конференцію з нагоди створення нової організації під проводом Церкви. Цікаво, що конференція за участі чотирьох єпископів проходила в Микуличині. Газета «Новий час» 21 липня 1930 р. писала про те, що Українська Християнська Організація реформована в Українську Католицьку Організацію (УКО). В часописі, зокрема повідомлялось: «Ця зміна наступила на конференції в Микуличині, на якій були присутні єпископи: Хомишин, Коциловський, Лятишевський і Лакота (з Перемешля і Станіславова), о. Тит Галущинський та др. Томашівський і др. Назарук. На цій конференції порушено справу ревіндикації тепер православних церков на Волині та вирішено, найперше розслідувати і перевірити кількість і якість тих об'єктів, до котрих гр. кат. Церква має право» [16, с. 3].

Добрі стосунки пов'язували єпископа Г. Хомишина і вїйта (голову управи села) Микуличина, члена Надвірнянського повітового комітету Радикальної партії Василя Домашевського. Син останнього, голова Гуцульського дослідного Інституту в Чикаго (США) Микола Домашевський опублікував в часописі «Гуцулія» (США) статтю, що містить досить

повчальний і цікавий епізод, як радикали-гуцули допомагали церкві («Як гуцул-радикал врятував катедру»). [6, с. 27-30].

Під час Другої світової війни, у 1942 р. Гуцульщину, як і всю Галичину, охопив голод. Владика Г. Хомишин звернувся до священників Поділля з проханням допомогти хлібом тим, хто потребує. Це врятувало багатьох гуцулів і їхніх дітей від голодної смерті. Сестри Службниці роздавали бідним микуличинцям пакунки з продуктами, щодня варили якусь поживну їжу, здебільшого кулешу з кукурудзяного борошна, за якою люди стояли «ланцюжком» і відразу споживали. Газета «Станіславівське слово» відзначала: «В Микуличині від червня до вересня 1942 року відбувалося доживлювання дітей у формі обідів з народної кухні, яку вели Сестри Службниці» [8, с. 6].

Єпископ Г. Хомишин був ревний про славу Божу і добро довірених йому душ, створював чисельну мережу (понад 50) сирітських притулків і захоронок по всій єпархії, бурси в Станіславові, читалень релігійно-просвітницького Товариства «Скала». Відомо, що владика за декілька років перед Другою світовою війною придбав велику площу у Ворохті для будівництва там великого пансіонату для української інтелігенції, управління якого мав намір передати Сестрам Службницям, однак війна завадила здійснити цей проект [10, с. 219].

У 1930 р., як розповідав місцевий житель, дяк Микола Санкович, виникло непорозуміння відносно новозбудованої церкви в селі Ворохта, яка мала п'ять куполів, що невласиво для тодішньої архітектури греко-католицьких храмів. Під час оглядин владика Григорій не погодився з громадою, тому селяни звернулися до Львівської митрополії, і таким чином церква була посвячена [14, с. 23].

Теплі спогади про єпископа Г. Хомишина залишив довголітній душпастир громади Микуличина у 1918–1944 рр. отець Олександр Луців, який з наближенням фронту в 1944 році емігрував до Америки [10, с. 329-331].

Вдячні ворохтянці не забувають подій липня 1941 р., коли завдяки зверненню до Станіславівського єпископа Г. Хомишина і безпосередньому втручання в справу катехита отця Петра Кабаровського вдалось врятувати від вірної смерті з Коломийської в'язниці отця Миколу Куницького, директора тартака Юліана Мосору, начальника сільської громади Миколу Гавриляка, Івана Мочерняка і ще одного ворохтянського урядовця [18, с. 48].

Значення діяльності Станіславівського єпископа Г. Хомишина на Гуцульщині важко переоцінити. Чи не найчастіше єпископ бував в гірському селі Микуличині, де писав пастирські листи, висвячував семінаристів, проводив конференції, спілкувався з священниками і вірними, допомагав місцевому населенню, молився за Україну та її народ. Своїми діями, жертовністю в ім'я Христової віри він здобув шану серед народу, розділив з ним драму воєнного лихоліття та приходу атеїстичного радянського режиму.

Життя і духовний подвиг єпископа Григорія Хомишина – яскравий приклад мучеництва за Христову віру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрухів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект / Ігор Андрухів, Олександр Лисенко, Ігор Пилипів. – Івано-Франківськ; Надвірна: ЗАТ «Надвірнянська друкарня», 2010. – 500 с.
2. Баб'як А. Нові українські мученики ХХ ст. / Августин Баб'як. – Рим: Видання УКУ ім. св. Климентія Папи, 2002. – 200 с.
3. Бондарев І. Щоденник отця Єремії [Ломницького] / Іван Бондарев // Репортер. – 2016. – 17 берез. – С. 20.
4. Бойчук А. Короткі спогади. З діяльності єпископа Станіславівського (1904-1945) / о. д-р Авксентій Бойчук // Нова Зоря. – 2015. – 24 грудня. – С. 3–7.
5. Вістникь Станіславовської єпархії на рік 1906. – Ч. X. – С. 211.
6. Домашевський М. Як гуцул-радикал врятував катедру / Микола Домашевський // Гуцулія [часопис США, Чикаго]. – 1975. – Ч.4 (36). – С. 27–30.
7. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин: портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча / Олег Єгрешій. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 168 с.
8. Захоронки в Делятинщині в 1942 р. // Станіславівське слово. – 1943. – 7 березня. – С.6.
9. Марчук В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / Василь Марчук; Прикарпатський університет ім. В.Стефаніка. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 464 с.
10. Мельничук П. Владика Григорій Хомишин – патріот, місіонер, мученик / о. Петро Мельничук. – Львів: Місіонер, 1997. – 416 с.
11. Павлишин О. З історії впровадження григоріанського календаря в церковне життя українців: календарна реформа єпископа Григорія Хомишина / Олег Павлишин // Україна модерна. – Київ – Львів, 2002. – Ч.7. – С.7-68.
12. Пилипів І.В. Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918-1939 рр.): монографія / Ігор Васильович Пилипів. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2011. – 440 с.
13. Рукополагання // Вістник Станіславивской єпархії. – 1910. – Ч. IV–VI. – С. 116–117.
14. Санкович М. Ворохта. Історія, люди, традиції / Микола Санкович. – Надвірна, 2001. – 186 с.
15. Спогади Стефанюка Василя, 1928 р. н., жителя с. Микуличина, записані 20.01. 2014 р. Світланою Флис // Архів Музею етнографії та екології Карпатського краю м Яремче, філіал Національного музею народного мистецтва і побуту Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського.
16. У.Х.О. – У.К.О. // Новий Час. – 1930. – 21 липня. – Ч. 80. – С.3.
17. Флис С. Відпочинок під покровом Богородиці / Світлана Флис // Яремчанський вісник. – 2015. – 23 січня. – С.10.
18. Флис С. Отець М. Куницький – провідник ворохтянської громади / Світлана Флис // Флис Світлана, Лозинський Іван, о. На перевалі духу. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2013. – 96 с.
19. Церква мучеників [біографічні довідки на проголошених Папою Іваном Павлом II у 2001 році блаженними] / Упорядник О.Турій; Інститут Історії Церкви УКУ. – 2-е вид., виправлене. – Львів: Свічадо, 2007. – 56 с.

20. Шематизмъ всего клира греко-католической Епархіи Станиславівської на рік Божий 1912. Річникъ XXVII. – Станиславів: Накладом Кліра Епархіального, 1912. – XXIII+186 с.

Додатки

Фото 1. Владика Григорій Хомишин та о. А. Бочук в Микуличині

Фото 2. Панісонат Сестер Служебниць в Микуличині

Svitlana Flys

BISHOP HRYGORII KHOMYSHYN AND MYKULYCHYN.

The article has researched the facts of the stay and activities and of bishop Hrygorii Khomyshyn on the territory of the Mykulychyn parish of Nadvirna deanery during 1906 – 1944. The establishment and functioning under his care of the monastery of the Sisters of servants and burial places were traced.

Key words: *monastery, Ukrainian Christian organisation. burial place. bishop Hrygorii Khomyshyn.*